

Облікова картка дисертації

I. Загальні відомості

Державний обліковий номер: 0824U002385

Особливі позначки: відкрита

Дата реєстрації: 02-07-2024

Статус: Захищена

Реквізити наказу МОН / наказу закладу:

II. Відомості про здобувача

Власне Прізвище Ім'я По-батькові:

1. Белоусова Катерина Валеріївна

2. Kateryna Belousova

Кваліфікація:

Ідентифікатор ORCID ID: Не застосовується

Вид дисертації: доктор філософії

Аспірантура/Докторантура: так

Шифр наукової спеціальності: 053

Назва наукової спеціальності: Психологія

Галузь / галузі знань: соціальні та поведінкові науки

Освітньо-наукова програма зі спеціальності: Психологія

Дата захисту: 09-08-2024

Спеціальність за освітою: 053 Психологія

Місце роботи здобувача:

Код за ЄДРПОУ:

Місцезнаходження:

Форма власності:

Сфера управління:

Ідентифікатор ROR: Не застосовується

III. Відомості про організацію, де відбувся захист

Шифр спеціалізованої вченої ради (разової спеціалізованої вченої ради): ID 6312

Повне найменування юридичної особи: Університет Григорія Сковороди в Переяславі

Код за ЄДРПОУ: 04543387

Місцезнаходження: вул. Сухомлинського, буд. 30, Переяслав, Переяслав-Хмельницький р-н., 08401, Україна

Форма власності: Державна

Сфера управління: Міністерство освіти і науки України

Ідентифікатор ROR:

IV. Відомості про підприємство, установу, організацію, в якій було виконано дисертацію

Повне найменування юридичної особи: Університет Григорія Сковороди в Переяславі

Код за ЄДРПОУ: 04543387

Місцезнаходження: вул. Сухомлинського, буд. 30, Переяслав, Переяслав-Хмельницький р-н., 08401, Україна

Форма власності: Державна

Сфера управління: Міністерство освіти і науки України

Ідентифікатор ROR:

V. Відомості про дисертацію

Мова дисертації: Українська

Коди тематичних рубрик: 15.41.39, 15.41.47

Тема дисертації:

1. ПСИХОЛОГІЧНІ ЧИННИКИ АДАПТАЦІЇ ТИМЧАСОВО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ ДО НОВИХ УМОВ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ ПІД ЧАС ВІЙНИ
2. PSYCHOLOGICAL FACTORS OF ADAPTATION THE TEMPORARILY DISPLACED PERSONS TO NEW LIVING CONDITIONS DURING THE WAR

Реферат:

1. У дисертації проаналізовано різні визначення поняття «адаптація»: а) засвоєння соціальних норм; б) динамічний процес; в) динамічний стан оптимальності; г) «асиміляція» і «акомодація»; д) особистість і світ перестають бути опозиційною діадою; е) «вид взаємодії особи з соціальним середовищем», ж) категорії «саморегуляція» і «управління»; з) фундаментальна основа існування; к) відображення впливів зовнішнього і внутрішнього середовища; л) еволюційний процес; м) стан (адаптованість); н) чинник розвитку (адаптивна риса) та ін. Представлено уточнене формулювання цього поняття, визначено компоненти механізму адаптації й обґрунтовано їх раціональність та відповідність досліджуваного феномену психічній реальності в процесі оптимізації; здійснено аналіз результатів вітчизняних і зарубіжних наукових розвідок щодо вивчення

процесу адаптації у тимчасово переміщених осіб; з'ясовано, що в більшості досліджень адаптацію ототожнюють із соціальним середовищем і менше уваги приділяється саме психологічним особливостям; схарактеризована психологічна адаптація; представлено чинники психологічної адаптації, її функції; розкрито сутність успішної адаптації та представлено взаємозв'язок загально функціонального механізму адаптації з індивідуально-психологічними особливостями переселенців. З урахуванням компонентів механізму адаптації обґрунтовано критерії і показники її діагностики та розроблено психодіагностичний інструментарій; виявлено незадовільний стан і низький рівень адаптації тимчасово переміщених осіб, що зумовило потребу здійснити комплекс психокорекційних заходів щодо забезпечення оптимізації успішної адаптації переселенців. Відповідно до результатів діагностики розроблено і впроваджено в благодійних організаціях, закладах вищої освіти програму оптимізації для внутрішньо переміщених осіб, а також тренінг, що забезпечує успішну адаптацію переселенців до нових умов життєдіяльності під час війни.

Експериментально доведено, що успішна адаптація можлива лише за умов цілеспрямованих впливів на емоційну сферу, адаптаційну поведінку, особистісні й комунікативні якості переселенців. Робота виконана в межах: а) наукового держбюджетного проекту Розроблення інноваційної моделі діагностики, корекції та профілактики девіантної поведінки молоді України, спричиненої перебуванням в умовах природних чи техногенних надзвичайних ситуаціях (наслідки пандемії COVID-19)» Національної Академії Наук Вищої освіти України(реєстраційний номер проекту 2020.01/0213); б) ініціативної тематики кафедри психології «Активізація психологічних ресурсів особистості в різних умовах соціалізації»(державний реєстраційний номер 0119U103071). Тему дослідження «Психологічні чинники адаптації тимчасово переміщених осіб до нових умов життєдіяльності під час війни» затверджено вченою радою Університету Григорія Сковороди в Переяславі(протокол № 2 від 28 вересня 2023 р.). Актуальність дослідження зумовлена потребою вирішення проблеми переміщення осіб до нових умов життєдіяльності в умовах постійних економічних, соціальних, політичних змін, спричинених наслідками воєнного конфлікту. Громадянам, які опинилися у цих умовах, важливо адаптуватися до нових умов власного існування та певного рівня життєдіяльності під час війни. Одним із важливих та ефективних шляхів прискорення адаптації переміщених осіб в нове соціальне середовище є оптимізація психологічного способу життя, актуалізація міжособистісних стосунків, соціальних контактів, за рахунок яких поліпшуються професійні, економічні, побутові, особисті проблеми. Сьогодні психологічна адаптація сприймається не як пристосування людини до вже сформованих вимог нового середовища, а як багатоаспектне, різнопланове явище, важливий компонент життя людини, сукупність властивостей індивіда, що зумовлюють рівень його пристосування до нових умов природного і соціального середовища; як система заходів, спрямованих на формування поведінкових і психологічних процесів, що дозволяють людині адекватно реагувати на зміни у навколишньому середовищі для узгодження індивідуальних цінностей, переконань та суспільних норм.

2. Different definitions of the term “adaptation” are analyzed in the dissertation: a) assimilation of social norms; b) dynamic process; c) dynamic state of optimality; d) “assimilation” and “accommodation”; e) the individual and the world cease to be an oppositional dyad; e) “type of interaction of a person with the social environment”, g) categories “self-regulation” and “management”; h) the fundamental basis of existence; k) reflection of external and internal environmental influences; l) evolutionary process; m) condition (adaptability); n) development factor (adaptive trait), etc. A refined formulation of this concept is presented, the components of the adaptation mechanism are defined, and the justified rationality and correspondence of the studied phenomenon to mental realities and the process of optimization are defined; an analysis of the results of domestic and foreign scientific research on the study of the process of adaptation in temporarily displaced persons was carried out; it was found that most studies identify adaptation with the social environment and less attention is paid to psychological features; psychological adaptation is characterized; factors of psychological adaptation and its functions are presented; the essence of successful adaptation is revealed and the interrelationship of the general functional mechanism of adaptation with the individual and psychological characteristics of immigrants is presented. Taking into account the components of the adaptation mechanism, the criteria and indicators of its diagnosis were substantiated, and a psychodiagnostic toolkit was developed; the unsatisfactory low level of adaptation of

temporarily displaced persons was revealed, which led to the need to implement a complex of psycho corrective measures to ensure the optimization of the successful adaptation of the displaced persons. According to the results of the diagnosis, an optimization program for internally displaced persons was developed and implemented in charitable organizations and institutions of higher education, as well as training, which ensures the successful adaptation of displaced persons to new living conditions during the war. It has been experimentally proven that successful adaptation is possible only if there is purposeful influence on the emotional sphere, adaptive behavior, and personal and communicative qualities of immigrants. The work was carried out within the framework of a) the scientific state budget project "Development of an innovative model of diagnosis, correction and prevention of deviant behavior of Ukrainian youth caused by being in natural or man-made emergencies (consequences of the COVID-19 pandemic)" of the National Academy of Sciences of Higher Education of Ukraine (project registration number 2020.01/0213); b) initiative topic of the Department of Psychology "Activation of psychological resources of the individual in different conditions of socialization" (state registration number 0119U103071). The research topic "Psychological factors of adaptation of temporarily displaced persons to new living conditions during the war" was approved by the academic council of Hryhorii Skovoroda University in Pereiaslav (protocol No. 2 dated September 28, 2023). The relevance of the research is determined by the need to solve the problem of moving people to new conditions of life under the conditions of constant economic, social, and political changes caused by the consequences of military conflict. It is important for citizens who find themselves in these conditions to adapt to the new conditions of their own existence and a certain level of life during the war. One of the important and effective ways of accelerating the adaptation of displaced persons to a new social environment is the optimization of psychological lifestyle, actualization of interpersonal relations, and social contacts, due to which professional, economic, household, and personal problems are improved. Today, psychological adaptation is perceived not as a person's adaptation to long-form requirements of a new environment, but as a multifaceted, diverse phenomenon, an important component of human life, a set of individual properties that determine the level of adaptation to new conditions of the natural and social environment; as a system of measures aimed at the formation of behavioral and psychological processes that allow a person to adequately respond to changes in the environment to harmonize individual values, beliefs and social norms.

Державний реєстраційний номер ДіР:

Пріоритетний напрям розвитку науки і техніки: Фундаментальні наукові дослідження з найбільш важливих проблем розвитку науково-технічного, соціально-економічного, суспільно-політичного, людського потенціалу для забезпечення конкурентоспроможності України у світі та сталого розвитку суспільства і держави

Стратегічний пріоритетний напрям інноваційної діяльності: Розвиток сучасних інформаційних, комунікаційних технологій, робототехніки

Підсумки дослідження: Теоретичне узагальнення і вирішення важливої наукової проблеми

Публікації:

- Шевченко Р.П., Пахмурний В.А., Кравченко А.Ю., Белоусова К.В. Взаємозв'язок особливостей особистості та ефективності психосоціальної адаптації мігрантів. Теоретичні і прикладні проблеми психології та соціальної роботи: зб. наук. праць Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля. К.: Вид-во СХУ ім. В. Даля, 2023. № 2 (61). С. 84-99.
- Белоусова К.В., Волженцева І.В. Теоретико-методологічний аналіз проблеми адаптації у вітчизняній і світовій науці Науковий журнал «Габітус». Випуск 58, Вид-во: Видавничий дім «Гельветика», 2024. С. 58-64.
- Белоусова К.В., Волженцева І.В. Психологічні чинники адаптації тимчасово переміщених осіб до нових умов життєдіяльності «Наукові інновації та передові технології» (Серія «Психологія»): журнал. 2024. № 4(32) 2024. С.1255-1268.

- Белоусова К.В. «Особливості прояву адаптаційних можливостей тимчасово переміщених осіб до нових умов життєдіяльності під час війни» «Перспективи та інновації науки» № 6(40) 2024, Серія «Психологія». С. 671-683.
- Белоусова К.В. Теоретичний аналіз посттравматичного стресового розладу та його психокорекція Перспективи розвитку сучасної психології: збірник наукових праць. Випуск 12. Переяслав: УГСП, 2023. 280 с. С.7-13.
- Белоусова К.В. Психологічні особливості прояву посттравматичного стресового розладу у студентів-переселенців. Перспективи розвитку сучасної психології: збірник наукових праць. Випуск 13. Переяслав: УГСП, 2023. 304 с. С. 20-29.
- Белоусова К.В., Волженцева І.В. Психологічні особливості прояву посттравматичного стресового розладу у студентів-переселенців. Перспективи розвитку сучасної психології: збірник наукових праць. Випуск 13. Переяслав : УГСП, 2023. 304 с. С. 20-29.
- Белоусова К.В., Волженцева І.В. Психотерапевтичні методи в реабілітації посттравматичного стресового розладу у внутрішньо переміщених осіб Актуальні проблеми клінічної психології, психотерапії та психологічного консультування – матеріали I Всеукраїнської науково-практичної конференції (17-18 жовтня, Київський національний університет ім. Тараса Шевченка, м. Київ) Суми : Університетська книга. 2023. 214 с. С.13-16
- Белоусова К.В., Волженцева І.В. Теоретичні засади психологічної адаптації тимчасово переміщених осіб під час війни Наука та освіта як основа суспільного розвитку : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції / Міжнародний гуманітарний дослідницький центр (Житомир, 21 лютого 2024 р). Research Europe, 2024. 138 с. С.79-83.
- Белоусова Катерина Валеріївна Волженцева Ірина Вікторівна Психолого-соціальні й особистісні особливості тимчасово переміщених осіб. Вісімдесят треті економіко-правові дискусії. Серія: Соціальні та гуманітарні науки: матеріали Міжнародної мультидисциплінарної наукової інтернет -конференції (м. Львів, Україна, м. Ополь, Польща, 27-28 лютого 2024 р.) / редкол. : О. Патряк та ін. ГО «Наукова спільнота», WSZIA w Opolu. Львів: ФО-П Шпак В.Б. 196 с. ISSN 2522-963X. С.173-178.
- Белоусова К.В. Соціально-психологічні проблеми адаптації тимчасово переміщених осіб під час війни. Матеріали XVI Всеукраїнської науково-практичної конференції (з міжнародною участю) (м. Київ, 12 квітня 2024 р.) / [редкол.: Ю. О. Бохонкова (голова), О. Г. Лосієвська, Ю. В. Сербін]. Київ: вид- во СНУ ім. В. Даля, 2024. 357 с. С.189-194. С. 29 – 32.
- Belousova Ekaterina Mental states as predictors of the adaptation capabilities of temporarily relocated persons to new living conditions during the war Multidisciplinárni mezinárodní vědecký magazín "Věda a perspektivy" je registrován v České republice. Státní registrační číslo u Ministerstva kultury ČR: E 24142. No 6(37) 2024. str. 330. S. 202-215.

Наукова (науково-технічна) продукція: методи, теорії, гіпотези

Соціально-економічна спрямованість:

Охоронні документи на ОПВ:

Впровадження результатів дисертації: Впроваджено

Зв'язок з науковими темами: 2020.01/0213; 0119U103071

VI. Відомості про наукового керівника/керівників (консультанта)

Власне Прізвище Ім'я По-батькові:

1. Волженцева Ірина Вікторівна

2. Iryna V. Volzhentseva

Кваліфікація: д. психол. н., професор, 19.00.01

Ідентифікатор ORCID ID: Не застосовується

Додаткова інформація:

Повне найменування юридичної особи: Університет Григорія Сковороди в Переяславі

Код за ЄДРПОУ: 04543387

Місцезнаходження: вул. Сухомлинського, буд. 30, Переяслав, Переяслав-Хмельницький р-н., 08401, Україна

Форма власності: Державна

Сфера управління: Міністерство освіти і науки України

Ідентифікатор ROR:

VII. Відомості про офіційних опонентів та рецензентів

Офіційні опоненти

Власне Прізвище Ім'я По-батькові:

1. Завацька Наталія Євгенівна

2. Nataliia Zavatska

Кваліфікація: д. психол. н., професор, 19.00.05

Ідентифікатор ORCID ID: Не застосовується

Додаткова інформація:

Повне найменування юридичної особи: Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля

Код за ЄДРПОУ: 02070714

Місцезнаходження: вул. Іоанна Павла II, буд. 17, Київ, 01042, Україна

Форма власності: Державна

Сфера управління: Міністерство освіти і науки України

Ідентифікатор ROR:

Власне Прізвище Ім'я По-батькові:

1. Крупельницька Людмила Францівна

2. Liudmyla F. Krupelnytska

Кваліфікація: д.психол.н., доц., 19.00.01

Ідентифікатор ORCID ID: Не застосовується

Додаткова інформація:

Повне найменування юридичної особи: Київський національний університет імені Тараса Шевченка

Код за ЄДРПОУ: 02070944

Місцезнаходження: вул. Володимирська, буд. 60, Київ, 01033, Україна

Форма власності: Державна

Сфера управління: Міністерство освіти і науки України

Ідентифікатор ROR:

Рецензенти

Власне Прізвище Ім'я По-батькові:

1. Кириченко Тетяна Василівна

2. Tetyana V. Kyrychenko

Кваліфікація: к. психол. н., доц., 19.00.07

Ідентифікатор ORCID ID: Не застосовується

Додаткова інформація:

Повне найменування юридичної особи: Університет Григорія Сковороди в Переяславі

Код за ЄДРПОУ: 04543387

Місцезнаходження: вул. Сухомлинського, буд. 30, Переяслав, Переяслав-Хмельницький р-н., 08401, Україна

Форма власності: Державна

Сфера управління: Міністерство освіти і науки України

Ідентифікатор ROR:

Власне Прізвище Ім'я По-батькові:

1. Харченко Наталія Валентинівна

2. Nataliia V. Kharchenko

Кваліфікація: д. психол. н., професор, 19.00.07

Ідентифікатор ORCID ID: Не застосовується

Додаткова інформація:

Повне найменування юридичної особи: Університет Григорія Сковороди в Переяславі

Код за ЄДРПОУ: 04543387

Місцезнаходження: вул. Сухомлинського, буд. 30, Переяслав, Переяслав-Хмельницький р-н., 08401, Україна

Форма власності: Державна

Сфера управління: Міністерство освіти і науки України

Ідентифікатор ROR:

VIII. **Заключні відомості**

**Власне Прізвище Ім'я По-батькові
голови ради**

Калмикова Лариса Олександрівна

**Власне Прізвище Ім'я По-батькові
головуючого на засіданні**

Калмикова Лариса Олександрівна

**Відповідальний за підготовку
облікових документів**

Лиля Магдалина Василівна

Реєстратор

УкрІНТЕІ

**Керівник відділу УкрІНТЕІ, що є
відповідальним за реєстрацію наукової
діяльності**

Юрченко Тетяна Анатоліївна